

СТАНОВИЩЕ

за дисертацията на Любомира Попова представена за придобиване на ОНС „доктор“ по специалност 3.3. Политически науки (Европеистика – Политологични изследвания на ЕС)

от доктор Спасимир Домарадски, Катедра по европейски институции и право, Факултет по политически науки и международни изследвания, Варшавски Университет, Полша

Темата на представената дисертация е „Социално-историческо конструиране на политическия процес на присъединяване на България към ЕС“. Разработена е на 408 страници и включва въведение, три глави, заключение, библиография и две приложения. Библиографията включва 167 източника, от които 66 на български език и 101 на английски език. Научен ръководител е проф. Георги Д. Димитров, д.с.н.

Целта на дисертационния проект е извършването на смислова реконструкция на логиката на протичане на българския евроинтеграционен процес, конструиран от участниците чрез взаимодействието между техните цели, интереси, възприятия. Това, както пише авторката, е постигнато чрез комбинация от вторичен анализ на академичната литература по темата и първичен анализ на емпирични данни от собствено изследване.

Стремежа да се осмисли логиката в особения начин на протичане на процеса на евроинтеграция на България е залегнал в анализа на емпиричния фундамент от конкретни факти. Тук трябва да се съгласим с докторантката, че в това отношение българският случай е действително изключително интересен, тъй като той противоречи на ред доминиращи наративи и политически практики в Европейския съюз през последните повече от двадесет години.

Представената дисертация е положена върху един смел и критичен прочит на доминиращите тези свързани с политиката на разширяване на ЕС и с отношенията с държавите от Централна и Източна Европа (ЦИЕ) „отнасяща се до самата същина на взаимодействието между посткомунистическите общества на страните от Централна и Източна Европа и ЕС, която обаче е изключена от ползрението на изследователите от мейнстрийм традицията.“ Това е и академичната актуалност на дисертационния проект, който цели да запълни поне донякъде правилно разпознатата познавателната празнина.

За реализацията на тази цел авторката предлага едно обхватно и интердисциплинарно изследване на границата между политологията и социологията. Комплексния методологичен подход обхваща различни по значение и добавена стойност, но взаимно допълващи се изследователски прийоми. Дисертацията е изградена около теорията на полето на Пиер Бурдийо като методологическа нагласа и евристичния изследователски модел на Хюз, Саси и Гордън, които според авторката са способни да уловят, и обяснят сложността и динамиката на специфичното политическо поле на източното разширяване на ЕС. (с.182)

Приемайки социалния конструктивизъм като изходна гледна точка, авторката предоставя един добър критичен анализ на доминиращата и все по-често подавана под съмнение рационално-институционална литература по въпроса за петата вълна на разширението на ЕС. Разпознавайки крайно позитивистичния характер на доминиращата научна дискусия авторката прилага един алтернативен научен подход, позволяващ един по-обективен и по-умерен образ на проблемите свързани с разширяването на ЕС и в частност на българския опит. Именно разнообразието от интерпретации обуславя използването на социалния конструктивизъм като

най-продуктивен изследователски подход, защото показва, че самият предмет на изследването се формира от взаимодействието на възприятията, визиите, целите, ценностите на актьорите, а не през призмата на рационални калкулации.

Основният фокус на изследването е поставен върху начина, по който актьорите, с техните възприятия, ценности и интереси, формиращи се и изменящи се в хода на процеса, конструират неговата логика в полето на взаимодействие.

За целта, след критичния анализ на основната литература по въпроса, изследването се концентрира в две посоки. Детайлно изследване с помощта на социологични прийоми за разпознаване на идейните нагласи в избран видеодокумент, четиридесет и шест полуструктурирани интервюта на представители на българските власти, директно ангажирани в преговорния процес, и интервю с бившия комисар по разширяването Г. Ферхойген. Задачата е да се проследи как съвкупността от ценности, интереси, възприятия на дейците оформя логиката на самия процес, като същевременно самите те се променят и модифицират в хода на събитията.

В контекста на събрания материал и извършените изследвания, дисертацията предоставя един изключително съзнателен и научно отговорен подход. Научната педантичност в анализа на емпиричните данни има своето влияние върху дължината на дисертацията. На места подробността на анализа е толкова детайлна, че изисква пълна мобилизация от страна на читателя. Затова, преди публикацията на този труд, би било добре да се синтезира изследователската част и/или да се преосмисли прилагането на графики, които да обобщат изводите и ще направят четивото по-лесно разбираемо за по-широката аудитория.

Втората особеност и слабост, с която се сблъсква авторката е диспропорцията в първичните данни между европейските и българските гледни точки. Колкото и важно, богато и ценно да е интервюто с Г. Ферхойген, добавено и като приложение към дисертацията, изведените от този първичен извор изводи са значително по-слаби и по-дискусионни спрямо богатия емпиричен материал събран в полуструктурираните интервюта. Разбира се, дори самата авторка си дава сметка за тази диспропорция и се отнася с голяма доза внимание и научна скромност към изведените в този контекст изводи.

С огромните си усилия чрез ред интересни наблюдения и заключения, авторката допринася за обогатяването на дискусията около петото разширение на ЕС и неговото значение както за държавите членки, така и за самия процес на европейска интеграция. Авторката разпознава един асиметричен и противоречив в своята същност процес, който е обречен на провал. Целите и приоритетите на България и ЕС са толкова различни и толкова зависими от краткотрайни политически нагласи, че до известна степен тяхното сближаване около минималните изисквания за приемане на европейското право и времеви натиск остават единствените възможни допирни точки.

Представените аргументи свързани с външния, чужд и често неприятен характер на взаимоотношенията, както и по-скоро символичните и бързите, отколкото дълбоките и съществени промени, начертават рамката на следприсъединителните трудности, с които се сблъсква България. Тези аргументи са не само съществени, но могат да бъдат използвани като изходна точка за изследване в целия регион.

Сред полемичните тези в дисертацията е отношението на авторката към европеизацията като един мащабен процес, който би трябвало да промени облика на пост-комунистическа България. Презумпцията поставена в дисертацията за членството на България в ЕС като един цялостен обществено-политически и икономически експеримент е не по-малко рискована теза от оборваното в дисертацията позитивистично обяснение за условността и успеха на процеса на разширение. Още повече, че самата концепция за европеизацията в академичната литература започва да привлича научен интерес чак през втората половина на 90-те години. Разбира се, не може да се игнорира значението на различните визии и идеи за отношения с Европейските общности и после съюз в началото на 90-те, но не липсват и аргументи, че в основата на процеса на сближаването са геополитически и икономически интереси, както и липсата на атрактивни алтернативи. За обществата от ЦИЕ остава надеждата за приемането на един работещ модел за благоденствие и догонване.

В работата се прокрадват и аргументи, които също днес се използват като обяснение за „недемократичния“ характер на Полша и Унгария. Макар и само като част от по-широкия контекст на анализа, тези аргументи са част от същия интелектуален конструкт, който авторката критикува и без да влизам в по-обстоятелствена аргументация, изцяло игнорират проблемите с върховенството на правото на съюзно ниво, както и в държавите членки. Тези полемични тези не влияят на крайния резултат на обхванатото изследване, а точно обратното, създават предпоставки за още по-задълбочен и широк анализ на взаимодействията между ЕС и държавите членки, в бъдещата изследователска дейност на авторката.

Независимо от обемния труд в изследването има място за допълнителни подобрения. Преди всичко ми се струва, че авторката би могла да проследи по-нататъшното развитие на рационалния институционализъм и интелектуалната еквилибристика, която се опитва да погоди следприсъединителните трудности със съвременните предизвикателства пред интеграцията, която сега започва да изпъква в логиката на диференцираната интеграция.

Независимо от гореизложените бележки, смятам, че ми бе предоставена възможност да се запозная с едно изключително съвестно, обемно, методологически издържано и дисциплинирано изследване. Високо оценявам отделеното време и енергия, както и изключително важните изводи допринасящи за разширяването на дискусиата около политиката на разширяване на ЕС. Представената дисертация ми дава пълното основание да подкрепя присъждането на образователна и научна степен „доктор“ по специалност „Политически науки“ на Любомира Попова.

Варшава, 7.6.2022

доц. Спасимир Домарадски д.п.н.